

قال النبي صلى الله عليه وسلم
[مَنْ يَرِدُ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهُهُ فِي الدِّينِ]

شرح المحرر

تاريخ و اصول فقهه دائر بر مدخل ايله مجله احكام عدليه نك شرحنى
حاوى اولوب سكرز جلد اوزره ترتيب اولمشدر

برنجى جلد

مدخل ايله مقدمه مجله نك شرحيدر

محررى :

اسبقى موصل واليسى، مكتب حقوقدن مأذون

ماجى رشير ياغا

دارالخلافة العلية

١٣٢٦

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ارباب بصیرتہ ظاہر و نمایاندر کہ ہر ذرہ کائنات خالق متعالہ برہان
اولدینی کی کافۃ مخلوقات سعادت بشریہ خادمدرہ بلا استثنا ہر فردک
نائل اولدینی نوال لایزالدن بحق استفادہ ایتک اوزرہ طوتیلہ جـق
مساک قوم و کیدیلہ جک صراط مستقیم [قرآن] کریم ایلہ تعلیم
و محاسن سبجیات آدمیہ و مکارم اخلاق انسانیه تکمیل و تہتم بیورلمشدرہ
بنابرین انسان نعم الہیہنک شکر تندن عاجزدر فقط عجزینی ادراک دخی
نعمت شکر گذاریدر .

برو باد و مہ و خورشید و فک در کارند
تا تو نانی کبک آرمی و بغفلت نخوری
تمہ از بہر تو سرکشہ و فرمانبردار
شرط انصاف نباشد کہ تو فرمان برمی

[اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا] آیت کریمہ سبیلہ تبشیر
وانذارہ مأمور رسول کبریا [محمد مصطفی] علیہ افضل التحایا افندمن
حضرتلری [وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ اِنْ هُوَ اِلَّا وَّحْيٌ يُوحى] نص
جلیلی ایلہ مکر مدر .

شریعت غرناک رکن رکینی دخی قرآن ایلہ حدیثدر ایکسید
آہی اولدینغندن احکامی ابدیدر . احاطۃ شمولنہ حیران اولانلر پیشکاه الوہب .

سر بزمن توحید و تکبیر اولور لر. حیب خدایه آل و احبابنه
عرض صلاة و سلام لاتحصا ایدر لر .

روح المجله نك صورت ترتیب و تحریری

روح المجله [احكام عدلیه نك] توضیح دقایق و تمهید دلائلی مقصدیله
یا زلدیغندن اولاً تاریخ و اصول فقهه دائر بر مدخل ایله ابتدا اولندی.
چونکه بر علمك تحصیانه کیرشمکسزین مایتوقف علیه اولان مبادی
و مبانینی ممکن مرتبه بیلک امر تحصیلنده بصیرت اوزره بولتمقلنی
موجب اولور مجله احكام عدلیه نك مقدمه سنده محرر علم فقهك تعریفی
ایله قواعد کلید ذاتاً شو مقصده مبنی یا زلمش اولدیغی کبی تاریخ و اصول
فقهه دائر مدخلده ذکر و بیان اولنان معلومات و مطالعات دخی مقصد
مزبورك ایضاح و اکالنه مدار اولور .

ثانیاً مجله جلیله ده مندرج مواددن مقصود بالذات اولانلری
مسئل سازجیدی حاوی بولنا زدر . انجق مسائل مزبوره نك لایقیله
اکلاشلمسی مبادی تصوریه و تصدیقیه نك بیلنسنه متوقفدر .

بناءً علیه مجله نك حاوی اولدیغی اون التی کتسابدن هر برینك
اوائلنده واقع و مبادی تصوریه دن معدود اولان تعریفات و تقسیمات ایله
اصطلاحات سائره ایضاح و لزومی کوریلان بعض تعریفات و اصطلاحات
فقهیه ذکر و بیان اولندی و هر ماده نك مستند الیهی اولان علل و اسباب
و دلائل شرعیه که مبادی تصدیقیه در . بوجه تفصیل بسط و تمهید
ایدلی .

ثالثاً مواد مندرجه احکامنی ایضاحاً بعض امثله فقهیه ایراد
اولندی و قوانین و نظامات دولت علیه احکامندن متعلق اولان مواد
مهمه بیان اولندی و استطراداً بعض معلومات و مطالعات در میار ایدلی .

رابعاً مجلده مندرج قواعد و مسائل اساسیہ ساذجہ ایله مجله جمعیتجہ درج ایڈیلان مشالر و شرحلر و عاجزانہ یازیلان ایضاحات و مطالعات و ایراد اولنان امثله یکدیکرندن نظراً اولاده تفریق و تمیز ایڈیله جک صورتده ترتیب و تحریر ایڈلدی .

خامساً روح المجله نك قطعہسی مطبوع و طبع و تمثیل و تدارك و مطالعه سندہ موجب سهوات اولق ایچون سکز جلد اوزرینه ترتیب ایڈلدی .

بنابرین مختصر و مفید اولان کتابمز مسائل و احکام جلیله مجله یی علل و اسباب و دلائلی ایله واضحاً تفهیم و تفهمه مدار اوله جنندن [روح المجله] تسمیه قلندی . مساعی واقعه شریعت غرایه خدمت اولدیغندن جناب حقندن اجر جزبل و ارباب مطالعه دن لطف کریم بکلم و معاوزت قلمیه ده بولنان مخدوم مکتب حقوقدن مأذون فیضی بکک تزايد فیض و کفائی تمنی ایڈرم .

مکتب حقوقدن مأذون

شریف احمد رشید بن سید نعمانہ نکرى

ابن سید اسماعیل غفر الله لہم

مدخل

تاریخ و اصول فقهه دائر اولوب ایکی بابی حاویدر

برنجی باب

علم فقهک تاریخنه دائردر

برنجی فصل

ابتدای خلقت انساندن زمانمزه قدر

برنجی مبحث

قبل ال-لام

برمقتضای حکمت بالغه صمدانیه انسان عقل و هوادن مرکب اوله رق خاق اولنوب انواررشد و سداد ایله شاهراه سعادت و سلامتده اصرار روزگار ایتیمان اهل هوا و هوس کریوه ضالانده پویان اولور. خالق تعالی نبی بشری حقلرنده موجب مضرت و فلاکت اولان افعال غیرلایقهدن منع ایله طریق نجات و فلاحی بیان و تبلیغه مأموراً ابوالبشر حضرت آدم صلی الله علیه و سلمه و دشارالیهک انتقالندنصکره زمان زمان بعض قوللرینه رسالت و نبوت احسان ایله کتب و صحف معلومه بی انزال بیوردی و حق تعالانک عبادینه وضع و تعیین ایلدیکی دین و آیینده [شریعت] دینلدی چونکه شرع ؛ لغتده امر و نهی کی احکامی مشتمل سلوک ایدیله جک آیین و عادت وضع ایلک معناسنده در بناء علیه [شارع] خالق متعالدر صاحب شریعت اولان رسل عظامه دخی اطلاق اولنور. رسل عظام و انبیای کرام صلوات الله علیهم

اچہین حضراتی دخی بر موجب امر و فرمان الہی انسانلری جور و غدردن منع ایله حق و عدله دعوت ایلدیلر. حضرت موسیٰ صلی اللہ علیہ وسلمہ نازل اولان [توراہ] مواظ اعتقادیه و اخلاقیہ ایله برابر احکام شرعیہی دخی جامع اولدیغندن مشارالیہدن صکرہ مسند رسالت و نبوت ایله سرافراز اولان رسل و انبیای عظام حضراتی احکام توراہ تطبیق معاملات ایدوب حتی حضرت داود علیہ السلامہ [زبور] و عیسیٰ علیہ السلامہ [انجیل] نازل اولدیغنی حالده مشار الیہما دخی زبور و انجیلده بحث و بیان اولنیمان خصوصاً سندہ توراتک احکامنه تطبیق معاملات ایله مأمور بیورلدیلر .

§

تاریخ شناسانہ معلوم اولدیغنی اوزره التنجی قرن میلادیدہ کرہ ارضی شب تاریکده احاطہ ایدن سحاب مظلم کی عالم انسانیتہ فساد اخلاق و جور استبداد مستولی اولهرق بیدارنده قواعد حق و عدله بدل فوآند نفس و هوا قائم اولدی .

جزیرة العربک موقع جغرافیسی و اہالیء حجازک اوتاریخده کی صورت معاشرت و ادارہلری اقتضاسنجه اقوام سائرہ ایله اولان اختلاط و موآنستلری ایچلرندن بعضیلرینک لاجل النجارہ کیدوب کلدکلری شام، یمن نہایت عراق عرب کی جوار اولان محللر اہا [لیسنہ منحصر اولهرق ممالک سائرہ اہالیسی طرفندن اجرا قلان فواحش و مظالم قبائل مزبورہ یه سرایت ایتیموب افعال و احوال واقعهلری بداوت و جهالت فطریہ درجه سندہ قالدیغنی کی بیت شریفک بانسی خلیل رب جلیل ابراہیم علیہ السلام و اصحابنک سلالہ طاهرہ لرندن اولملرینہ مبنی مشار الیہک شریعت و سنت سفیدلرندن تواترآ و تعاملاً

انتقال ایتیمش اولان نسیک سجه رعایت کبی تمبذی ، اطعام مسافز کبی
اخلاقی ، انساب وانساله مراعاة کبی نسی ، فصاحت و بلاغته فوق
العاده حرمت کبی ادبی محاسن ایله ده متصف ایدیلر .
بنا برین عصر مزبورده اخلاق عمومیه نیک تصفیه و تهذیبی ایچون
مکه مکرمه وجوارندن باشلامق موافق حال و مصلحت و محض حکمت
ایدی .

ایکنجی مبحث

دین اسلامک ظهوری

سالله طاهره حضرت خلیل اللهدن حبیب خدا رسول کبریا
[محمد مصطفی] صلی الله علیه و علی آله و سلم افندمن حضرتلری قبائل
قریشک و خصوصیه منسوب اولدقلری بنی هاشمک اک حبیب و نسبی
ومن کل الوجوه اک کامل ولیدی اولدیغندن ذات معالیصفت هاشمانه
لرینه عموم رؤسا و افراد قبائل پک زیاده تعظیم و تکریم ایدوب عفت
وعصمت و علو همت نمللو مکارم اخلاقی جامع و هر خصوصده امتیت
و اعتماد شایان اولدیغنی بیان ایله [امین] دیرلر ایدی .

جناب حق حبیب اکرمی ۶۱۰ تاریخ میلادیسنده ابتدا نبوت
وبعد رسالت ایله اعزاز ایدوب وحی و انزال ایلدیکی [قرآن]
عظیم الشان ایله مکارم اخلاقی تعلیم و تتمیم و بنی آدمی طریق حق و عدله
دعوتله پینلرنده کمال حقانیت و عدالت دائره سنده اجرای معامله ایدرک
احکام شرعیة الهیهی نشر و تعمیم ایتکی امر ایلدی . ذات عالی حضرت
رسالینده یکریمی اوچ سنه ظرفنده اهالی مجازی دین مبین اسلامه ارشاد

ایند کدن بشقه دائره اسلامیه بی اقطار حجازک خارجنه توسیع وقیصر روم
وکسرای عجم ونجاشیء حبش ایله ملوک اطرافه نامه لر ارسال وسفیر لر
اعزام ایدوب صراط مستقیمه دعوت ایلدی.

اهالی حجاز جهالت صرفه ایچنده ایکن مدت قلیله ده علمی ، ادبی ،
سیاسی ، سیفی پک بیوک ذوات کرام یتشدی . شو معجزه کبرای رسول
کبری انک ابدی اولان آثار جلیله سی یالکیز رجالدۀ ظاهر وانلره مخصوص
ومتحصر اولیوب قادینلر دخی انوار فیض پیغمبریدن حصه یاب کمال
اولمشردر از جمله زوجات مطهرات نبویه دن ام المؤمنین عایشه رضی الله
تعالی عنهانک مرتبه اجتهادی احراز بیورد قلمری اصحاب کرام ایله
انلردن صکره یتیشان مجتهدین طرفندن تسلیم وتصدیق ایدلمشدر .

اوچنجی بحث

عصر اول اسلام

عصر اول اسلامده بین الناس تحدث ایندن اختلافات ومنازعات
جانب سنی الجوانب حضرت رسالتیناهیدن احکام جلیله قرآنییه
تطبیق ویواحی آلهی ویاخو رأی واجتهاد سنیه لری ایله فصل ورؤیت
اولنور ایدی .

ذات عالی رسالتیناهی افندمز حضرتلرینک امضای قضایه مأمور
بیورد قلمری اصحاب کرام وانتقال نبویدن صکره یوما ، وریته موظف اولان
ذوات ذوی الاحترام احکام جلیله قرآنییه وحان سنیه نبویه تطبیقاً
ولدی الحاجه مورد نص اولیان خصوصاتده کندو رأی واجتهاد لری
ایله فصل وحسم دعوی ایدر لرایدی .

بوصورتله عصر اول وثانیده مجتهدلر تعدد ایدوب کتاب آلهی ویا

سنت سنیه نبوت پناهی ایلہ صراحةً تعیین ایدلیوب محتاج اجتهاد اولان
موادده ایسه تفاوت عقول و معلوماته بناءً بالجمله مجتهدینک اتحاد و اتفاق
غیر قابل اولمغله مسائل مجتهد فیهاتنوع و تکثر ایش و مع مافیہ زمان کچد کجه
واضع شریعت و ناشر مناشیر عدالت علیه افضل التحیات افند مز حضر تبرندن
بلذات شرف تلقی احادیث شرعیہ ایلان اصحاب کرام و داع عالم فانی
ایدرک دنیا ایکنجی و او چنجی بطن اصحابنه یعنی تابعین و تبعه تابعینه کچد کده
سوز چو غلاب مسائلک تدقیق و تمیزی ایلہ اصحنک جمع و تدویننه احتیاج
حاصل اولمشدر

ایشته بو وجهله صورتیاب اولان علمه [فقه] وانک مستند الیمنه
[اصول فقه] و جمع و تدوین احکام و تفریع مسائله بذک مجهود ایلان
اعظم فقهایه [مجتهد] تعبیر اولمشدر
و مسائل مجتهد فیهها ایلہ مجتهدین عظامک اسباب اختلافی و اصحاب
تخریج و ترجیح و تمیزدن اولان فقهایک مسائل مزبورہ حقنده کی مطالعاتی
جمع و تخریر ایدیلهرک علم فقهایک شعبانندن اولمق اوزره [خلافت] نامیلہ
برفن وجوده کتیر لمشدر .

در دنجی مبحث

مذاهب اربعه

اصحاب کرام و تابعین نوی الاحترام عصر لرنده مجتهدینک عددی
خیلی چو غالمش ایسه ده اکثریسنک اصحابی پک معدود اولهرق آز زمانده
مسوینی قالمدیغندن الحاله نه نو بنو ظهور و اکثر معاملا تده فقه شافعی به
مراعات ایلان مجتهدینه تابع اهل شیعہ استثنای ایدیلور ایسه اهل سنت و جماعتک
کافه سی امام اعظم ابوحنیفه ، امام مالک ، امام شافعی ، امام احمد بن

حزب رضوان الله تعالى عنهم حضراتك مذاهبنه اتباع ايدلكرندن
[مذاهب اربعه] تقرر ايتمش وزمانمزده حنبليرك عددى كسب قلت
ايدوب مالكيكر دخی عددجه ايكنجى درجهده قالدقرندن عالم اسلاميته
امام اعظم وامام شافعى حضرتلرينك مذهبرى شايح وغاب اولوب
خصوصيله محاكم شرعية عثمانيهجه مذهب حنفى اوزره اولان مسائل
احكامى ومحاكم نظاميهجه دخی ينه بومذهب اوزره تنظيم ايدلمش اولان
[مجله احكام عدليه] مرعى الاجرا طولمشدر .

مع مافيه مذاهب سائر اصحابى دخی حكومت سنيهك حيايته مظهر
اولدقرندن قبله مسلمين اولان مکه مكرمهده مذاهب اربعه منسوبينه
مخصوص مفتيلر تعيين وتوظيف ايدلمكده در .

بشنجى مبحث

طبقات فخرنا

طبقة اولای فقهای تشکیل ایدن مجتهدین عظام حضراتى قواعد
اصولى وضع وتأسيس بيوردقرندن كندولرينه [مجتهد فى الشرع]
اطلاق اولنور .

ائمة اربعه دن امام اعظم ابوحنيفه نعمان بن ثابت رضى الله تعالى
عنه حضرتلرى ۸۰ سنه هجریه سننده كوفده قدمهاده عالم وجود
لولوب ۱۵۰ سنه سننده بغدادده عازم سوي چنان اولمشدر .

امير المؤمنين عمر رضى الله تعالى عنه حضرتلرى جانب عاليسندن
قاضيلق ايله كوفيه تعيين واعزام بيوريلان نجبا وفقهای اصحاب كرامدن
عبدالله بن مسعود رضى الله تعالى عنه خطه عراقيهده تطبيق وتنفيذ
احكام شرعية ايله كتاب وسندن فروع فقهى استنباط و غلغمه انى تايد

وابراهيم النخعي فقهك متشئت اولان فروع وفوائديني جمع وترتيب
وحاد فروع وفوائد مذكوره نك تنقيحي مخصوصا لرندة بذل مقدرت
ايشلر در . رجة الله عليهم . جناب جادك شاگرد لببي نعمان بن ثابت
رضي الله تعالى عنه - قابل تعليم اولان استاددن استاد اولور - فحوا سنجيه
فقهك اصواني وضع وتوفير و اصول مذكوره اوزرينه فروعني تفريع
وطريق تفريعني توضيح بيور مشدر .

امام مالك بن انس رضي الله تعالى عنه ۹۰ سنه سنده مدينه منوره ده
تولد و ۱۷۹ تاريخنده اوبلدء مطهره ده ارتحال دار نعيم ايشلر در .
امام شافعي رضي الله تعالى عنه قرشي الاصل اولوب كويا امام
اعظم حضرت لرينه خلف اوله رق يارادلمش كبي مشار اليهك تاريخ وفاتي
اولان ۱۵۰ سنه سنده وبر روايته كوره يوم ارتحالنده قدس شريف
سنجاغنه تابع «غزه» قصبه سنده تولد و ۲۰۴ تاريخنده مصر ده انتقال
دار جنان ايشلر در .

امام احمد بن حنبل رضي الله تعالى عنه ۱۶۴ سنه سنده «مرو» ده
تولد ايدرك چوجق ايكن والده سي بغداده كتورمش وبر روايته كوره
والده سي حامل اوله رق بغداده كلوب اوراده توليد ايشلر و ۲۴۱
تاريخنده بغداده ارتحال دار بقا ايشلر در .

§

حضرت امام اعظمك وضع بيورمش اولديني اصول وقواعد
دءره سنده تفريع وتكثير مسأله همت ايدن سرافرازان شاگرداني
مذعب حنفيده ايكنجبي طبقة فقهايي تشكيل ايشلر در . بونلردن امام
ابو يوسف رجة الله عليه بغداده مدت مديده قاضي القضاة اولديني
جهتله نظريات علميه سني تطبيق عمليات ايله توشيق ايتديكندن امر قضاة

رأى سديدى بين الفقها مستند الهدر . امام محمد رحمة الله عليه امام اعظم دن تحصيل وامام ابو يوسف دن تكميل ايش وشوايكي امام همامن اخذ وتلقى ايلديكي مسائل فقهيه بي جمع وترتيب ونشر ايتشدر .
 امام اعظم و ابو يوسف حضرتلرينه [شينين] وامام اعظم ومحمد حضرتلرينه [طرفين] وامام ابو يوسف ومحمد حضرتلرينه [امامين] تعبير اولنور .

امامين هر تقدر يك چوق مسائله استادلري اولان امام اعظم حضرتلرينه مخالف رأيده بولنشدر ايسده اصوله مشاراليه اتباع ايتكلرن دن كنديلرينه [مجتهد في المذهب] دينلور .

فقهائى عظامدن بعضيلري امام اعظم حضرتلرينك وضع ايتش اولديغى اصول وفروعه مخالفت ايتكسزين صاحب مذهب دن نص اوليان وقوعانده صاحب مذهبك وضع وتأسيس بيورمش اولديغى اصول وقواعديك مقتضاسى اوزره استنباط احكام ايشلردر كه كنديلرينه [مجتهد في المسئله] دينلور . وبوصورتله طبقات مجتهدين اوچه بالغ اولور .

درجه اجتهاده واصل اوله ميان فقهائى كرام اصحاب تخريج ، اصحاب ترجيح ، اصحاب تميز ناميله دردنجى بشنجى التنجى طبقه لري تشكيل ايدوب فقهائى سائره يدنجى طبقه ده قالمشدر .

اصحاب تخريج ؛ صاحب مذهب طرفندن وضع وتأسيس بيورمش اولان اصولى وبونك ماخذلريني بيادكلرن دن حضرت امامدن ياخود اصحابنك برندن نقل وروايت اولنوب ايكي وجهه محتمل بولنان مسائل مجله يي اصول موضوعه يه نظر وفروعدن نظائرينه قياس ايله تفصيل وتفسير ايتشدر .

اصحاب ترجیح ؛ بر مسئله‌ده صاحب مذهب‌دن روایات مختلفه
بولدینی حالد روایات مذکورده دن بعضیسنی دیکر لری اوزرینه ترجیح
ایشلردر .

اصحاب تمیز ؛ اقوال فقہادن اقوی ویاقوی اولانلرینی ضعیف
اولانلردن وظاهر مذهبی روایات نادرده دن فرق و تمیز ایدوب کتابلرته
اقوال مردوده وروایات ضعیفه پی نقل ایتماشلردر .

طبقهٔ سابعده قالان فقہانه اجتهاد و تخریجه ونهده ترجیح و تمیزه
مقدر اولیوب اصحاب ترجیح و تمیزک ترجیح و تمیزینه اتباع ایدرلر .

آنتنجی مبحث

طبقات مسائل

مسائل فقهیه دخی اوج طبقهیه تقسیم اولنمشدر . طبقهٔ اولی ؛
مسائل اصولدرکه روایات ظاهره ایله اصحاب مذهب‌دن یعنی امام اعظم
وابو یوسف و محمد رحمة الله علیهمدن تواتراً مروی اولان مسئلهلردر .
امام محمدک مبسوط ، زیادات ، جامع الصغیر ، جامع الکبیر ، سیر
صغیر ، سیر کبیر نام الی کتابی مندرجاتی کاملاً مسائل اصولدن اولوب
کتب مزبورهر روایات موثوقه یعنی شهرت و تواتر ایله امام مشار الیه دن روایت
اولدینغدن اشبو کتابلره « کتب ظاهر الروایات » اطلاق اولنور . کتب
مزبورده مندوج مسائلی حاکم شهید « کافی » عنوانیله برکتابده جمع
وتلفیق و امام سرخسی « مبسوط » عنوانی کتاب معتبرنده شرح
وتفصیل ایش و سائر بعض اعظم فقہا جانب‌دن دخی شرحلر یازلمش
اولدینغدن امهات کتب فقهیه نک هر بری برکنجینهٔ عرفان اولهرق

کتبخانه لرده موضوع موقع احترامدر یالکز سیر کبیر اوزرینه
امام سرخسینک شرحی عینتابی منیب افندی ترجمه یتش
و (۱۲۴۱) تاریخنده مطبعه عامرده طبع و تمثیل ایدلمشدر .

طبقه ثانیه ؛ نوادر مسائلدرکه کتب سته مزبورهدن بشقه
کتابلرده اصحاب مذهبندن روایت اولنان مسائل اولوب کتب سته
مندرج مسائل کبی تواتراً مروی اولمدیغندن « مسائل نوادر » دینلمش
وبونلری حاوی اولان کتابلره دخی « کتب غیرظاهرالروایه » اطلاق
اولتمشدر .

امام ابویوسفندن مروی اولان کتب امالی ایله امام محمدک کیسانیات ،
هارونیات ، جرجانیات ، رقیات نامنده کی کتابلری بو نوعدر .
طبقه ثالثه ؛ واقعات ونوازل مسائلدرکه اصحاب مذهبندن روایت
اولنمیان وقوعانده متأخرین مجتهدینک یعنی مجتهد فی المسائل اولانلرک
اجتهاد ایتدکلی مسائلدر .

فقهایی متأخرینندن بعضیلری تألیف ایلدکلی کتابلرنده طبقات
ثله مسائلنی مختلط اولهرق جمع و تحریر یتش و بعضیسی یکدیگرنندن
تفریق ایدرک اولاً مسائل اصولی بعده نوادر مسائلنی و اوچنچی درجهده
واقعات مسائلنی درج و تمیق ایتلمشدر .

مجله احکام عدلیه نک حاوی اولدیغنی مسائل متون و شروح
و فواوادن مأخوذ بولنددیغنی جهتله بونده دخی بالطبع طبقات ثله
مسائل موجود ایسهده اکثریسی روایت ظاهر نک نقلی ایچون موضوع
اولان متون معتبرهدن اخذ اولتمش اولدیغندن مجله جلیله نک حاوی
اولدیغنی مسائلک اکثریسی ظاهر روایت مسائلدر .

آنبحق ۱۸۰۳ نجی ماده شرحنده ذکر و تعداد اولنه جنی اوزره

برقاج مسئله امام زفر رجة الله عليك اجتهادينه و فقهای متأخرينك
اختيار ايتدكلرى اقوال سائر هيه كوره قلمه آلتشدر .

يدنجى مبحث

مجنهدين عصر ندره زمانه قدر

[العلماء ورثة الانبياء] سرينه مظهر اولان مجتهدين عظام و فقهای
بنام بيان اولندينى وجهله اصول و قواعد فقهى وضع و تبين و مسائل
لازمه يي تفريع ايله احكام شرعيه يي تنظيم و تنسيق ايتدكن صكره
ساحة غبرای عالمه تحدث ايتن وقوعات معلومه تاريخيه دن و عصر
سعادت پيرای رسالنيناهيدن تباعد ايدلجكه علوم دينيه و فقهيه دائر
روايات احاديثك بالطبع آزماسندن ناشى ايكنجى و اوچنجى عصر رجالى
مثلو مجتهدين و فقها يتشمامكه باشلامش ايسه ده جناب حق الى يوم القيام
حكم فرماي عدل و داد بيورسون كو كبة سلطنت سنه نك طلوع و ظهور يله برابر
شهر ياران جليل العنوان عثمانى اجراي عدالت و علميه حرمتله ابراز
آثار مكرمت و عنایت بيورد قلرندن عدالت عثمانيه زيور السنه شكران
اولدينى كجى اصحاب كمال و فضيلت مظهر اعزاز و الطاف سنه اولدقجه
اربابى تكثير و تحصيل و تعليم علوم و فنون امرنده سعى و غيرتلى تزايد
ايدرك مركز خلافت عظمى دارالفنون كائنات حائنه كيرمكه باشلامش
ايندى .

§

مقام على فتواي احراز ايتمش اولان ذوات كرامدن مثلا خسرو ،
زنبلى على افندى ، كمال پاشا زاده احمد شمس الدين افندى ، ابوالسعود
افندى ، خواجه سعد الدين افندى ايله پك چوق فقهای ذوى الاحترام و علمای
اعلام حضرت فاتحك عصر همايونلر يله انى ولى و تعقيب ايدن دور لرده .

یتشمش اعظمند در هممات عالیله لری یالکز تعلیم و تدریس علوم و فنونه و تعلیم و تألیف آثار علمیه منحصراً اولیوب مسائل فقہیہی افتا ایله برابر اکثریسنک اصول اداره دولته دائر قوانین و نظاماتک تنظیمنده دخی اقدامات متشرعانه لری واقع اولمشدر از جمله الیوم دستورالعمل اولان [اراضی قانونی] ابوالسعود افندی طرفندن قلمه آلمش اولان قانون اراضیدن مأخوذدر .

§

اگرچه بیک تاریخند نصرکه عالم و فقیه یتشدیر مکده سماحت زمانیه سوابقنه نسبتاً تناقص ایش ایسه ده نیت حسنه و همت عالیله اصحابی ینه اوسک اولیوب شرح سیر کبیر ترجمه سی ، موقوفات ، ابن عابدین مثللو آثار معتبره نک ترجمه و تألیفی ایله کتب فقہیه نک تزیدینه چالیشلمشدر فتوا خانہ عالیدن استفتا اولنان مواد حقنده مقام مشیختی احراز ایدن بعض ذوات فنا هتسماتک عربی کتب معتبره فقہیه دن ترجمه و افتا ایله جمع و ترتیب ایش و صحتی فقہیای متأخرین جانبندن تصدیق قلمش اولان فتاوی علی افندی ، بحجه ، فیضیه ، نتیجه نام درت فطعه ترجمه فتوا کتابلرینه تطبیق حوادث ایدیلهرک فتوا ویرلمسی و شاید بو کتابلرده مطلوبه موافق مسئله بولنده من ایسه ذات عالی مشیختینا هینک رأی و نسیب و تصدیق ایله کتب معتبره عربیه دن بولنده حق مسئله نک بالترجمه افتاسی و بولله مترجم مسائل بر مجموعیه قید ایدیلهرک کتب مزبوره کبی مرعی و معتبر طو تلمسی اصول اتخاذ و شمده یه قدر بوصولله ترجمه و افتا ایدیلان مسائل فقہیه دن مرکب بر مجموعه دخی طبع و نشر ایدلشددر شو اصول مستحسنه نک فوائدنددرکه اصول موضوعه فقہیه و مسائل شرعیه علمیه حسن صورتله محافظه و تلخیص ایدلدیکندن فتوا خانه نک شرف و قدری انظار عمومیه ده کالیله و لایقیله تعالی ایدلشددر .

فتواخانه عالی ممالک محروسه عثمانیه ده موجود بالجمله محاکم شرعیه دن تنظیم ایدیلان اعلامات و حجج و وثائق سائر مندرجاتی مسائل فقهیه مفتابها ایله تطبیق و صکوک شرعیه یی تدقیق ایله مطابق و اصولنه موافق اولوب اولدقلرینی بیان وظیفه سی ایله ده مکلف اولمق حسبیلله بالجمله حکام الشرع سالف الذکر فتوی کتابلری ایله مجله احکام عدلیه مندرجاتنه تطبیقاً فصل و حسم دعوایه مجبور طوتلمشدر .

ایکنجی فصل

مجله نك سبب و صورت و فوائده تنظیمی

برنجی مبحث

مجله نك سبب و صورت تنظیمی

اون ایکنجی عصر هجری اواخرنده تأسیس و تشکیل قلدان محاکم نظامیه جه دستورالعمل اولمق اوزره کتب معتبره فقهیه دن جمع و ترتیب ایلمش و موجبنجه عمل اولنسی حقنده اراده سنیه حضرت پادشاهی صادر اولمش اولان مجله احکام عدلیه دن کتاب البیوعک اکلنده مجله جمعیتدن مقام ساهی صدرته خطاباً تنظیم قلمش اولان مضبطه مجله جلیله نك سبب و صورت ترتیبی حقنده تفصیلات لازمه و مفیده یی حاوی اولدیغندن صورتی عیناً درج ایدیلمور .

[محاط علم عالی و کالتپناهیلری بیوردینی اوزره علم فقهک امر دنیایه تعلق ایدن جهتی مناحات و معاملات و عقوبات قسملرینه منقسم اولدینی کبی ملل متمدننک قوانین اساسیه سی دخی بو اوچ قسمه تقسیم و معاملات قسمی [قانون مدنی] دیو توسیم اولنور . فقط بو عصرلرده معاملات تجاریه پک زیاده توسع اینش اولدیغندن پولیچه و افلاس کبی پک چوق

خصوصاً در قانون اصلیدن استثنای اولنش و بومسائل استثناییه بی حاوی بشقه جه برده [تجارت قانوننامه سی] تنظیم قلمشدرکه خصوصیات تجاریه ده معمول به اولوب جهات سائرده ینه قانون مدنی به مراجعت قلمنیور . مثلاً بر محکمه تجارتده تجارت قانونی حکمنجه رؤیت اولنان بر دعوانک رهن و کفالت و وکالت کبی بعض خصوصیات متفرعه سنده قانون اصلی به مراجعت اولنیور جرائمندن نشأت ایدن حقوق عادیه دعوالرنده دخی بومنوال اوزره معامله ایدیایور قانون مدنی به مقابل دولت ملیده قدیمآ و حادثاً پک چوق قوانین و نظامات یاپلشدر و اگر چه بونلر کافه مما الاتک فصل و تسویه سنه کافی دکل ایسده علم فقهک معاملات قسمی بو خصوصده اولان احتیاجاته کافی و وافیدر و دعوانیک شرع و قانونه حواله سنجه بعض مشکلات کورلمکده ایسده تمیز حقوق مجلسری حکامک تحت: یاسلرنده بولنه رق امور شرعیه بی شرعاً رؤیت ایتدکری کبی مجالس تمیزده نظاماً رؤیت اولنان ماده لر دخی انلرک معرفتیه فصل و بومثللو مشکالر حل اولنمقده در . شو قدرکه قوانین و نظامات ملکیه نک اصل و مرجعی علم فقه اوله رق نظاماً رؤیت اولنان موادک دخی نیجه خصوصیات متفرعه سی مسائل فقهیه به تطبیق ایله فصل و حسم اولنه کلوب مجالس تمیز اعضای ایسه مسائل فقهیه به مطلع اولدق لرندن کویا حاکم افندیلر قوانین و نظامات موضوعه نک خارجنده اوله رق مرافعاتی استدکری قابله دو کیورلر نظریله باغوب سوء ظنلره ذهاب ایله کفتکویه باعث اولورلر .

دوات علیه نک تجارت محکم لرنده دخی [تجارت قانوننامه همایونی] دستور العمل اولوب دعوانک تجارتده تعلق ایتیمان خصوصیات متفرعه سنده عظیم مشکلات چکلمکده در . شوبله که اروپا قانونلرینه مراجعت

اولنسه چونکه بونلر باراده سنیه موضوع قوانین اولدیغندن محاکم دولت علیه مدار حکم اوله ماز شرعه حواله اولندقدن دخی محاکم شرعیه او مثللو خصوصات متفرعه ده مرافعه بی اساسندن طوتغه مجبور اولور. حالبوکه ایکی محکمه نك اصول محاکمسی اساساً مختلف اولدیندن بالطبع ایشده چتاللق پیدا اولدیغی جهتله بومثللو خصوصاته محاکم تجارتدن محاکم شرعیه مراجعت ایدیله میور محاکم تجارت اعضاسی کتب فقهیه مراجعت ایتسون دینلورسه بودخی قابل دکدر زرافن فقهیه انتساب خصوصنده دخی مجالس تمیز اعضاسیله هم حالدر علم فقه ایسه بر بحر بی پایان اولوب بوندن درر مسائل لازمی استنباط ایله حل مسئله ایده بیلک خیلیدن خیلی مهارت و ملکیه موقوفدر علی الخصوص نذهب حنفی اوزره طبقات متفاوته ده پک چوق مجتهدلر کلوب اختلافات کثیره وقوعولمش وفقه حنفی فقه شافعی کبی تنقیح ایدیله میوب پک متشعب و متشتت اولمشدر. ایشته بونجه اقوال متخالفه ایچنده قول صحیحی تمیز ایله حوادلک اکا تطبیقنده عظیم عسرت واردور. قالدی که تبدل اعصار ایله عرف و عاده مبتنی اولان مسائل فقهیه دخی تبدل ایدر. مثلاً قدمای فقها عندنده اشترای اوانه جق خانه نك بر اوطه سنی کورمک کافیدر. و متأخرین عندنده هر اوطه سنی کورمک لازمدر. بوایسه عن دلیل بر اختلاف اولیوب بلکه انشآت حقنده عرف و عادتک اختلافندن نشأت ایتشد که مقدا خانه لرك هر اوطه سنی بر طرز ارزره پاییه کلدیکندن بر اوطه سنی کورمک سائرینی کورمکدن منفی ایش مؤخرآ خانه لرك اوطه لری مختلف یایلق عادت اولدیغندن هر اوطه سنی کورمک لازم کلمشدر. حقیقت حالده لازم اولان کیفیت ایسه مقصد شرایه کوره بر علم کافی حاصل ایتکدن عبارت اولمسیله اصل قاعده

شرعیه تغیر ایتیوب فقط بونک حوادته امر تطبقی تبدل احوال زمان ایله تبدل ایده یور. بومثللو اختلاف زمانی ایله اختلاف برهانی پیننی فرق و تمیز ایتیمک دخی خیلی وقته محتاجدر مسائل فقهیه یی احاطه ایله غورینه اطلاع ایسه پک کوچدر وبر اراق مسائل فقه حنفی یی جمع واحاطه ایتیمک اوزره عصرک فقها وفضلاسی جمع ایدیله رک تاتارخانیه وفتاوی جهانگیریه کبی کتابلر تألیفنه همت اولنمش ایسه ده ینه بالجمله فروع فقهیه و اختلافات مذهبیه حصر واحاطه ایدیله مامشدر. وفی الواقع کتب فتاوی حوادثک قواعد فقهیه تطبیقنه دائر ویرلمش اولان فتوالری حاری وؤلفات دیمک اولوب حال بوکه بونجه عصر لردنبرو سادات حنفیه طرفندن ویرلمش اولان فتاوانک جمع واحاطه سی نه قدر دشوار اولدینی محتاج بیان دکلدر بناء علیه « ابن نجیم » برطاقم قواعد و مسائل کلیه یی جمع ایدرک بونلرک تحتنده فروع فقهی علی وجه الاحاطه درج ایلک یولنده برکوزل چغر آچش ایسه ده اندن صکره کی عصرلرک عالم وفقیه یتشدیرمک یوانده اولکی سماحتی کوریله مدیکندن انک اثرینه اقتضا ایله آچش اولدینی چغری شاهراه ایده بیله جک ذاتلر ظهوریله بویولده بئل جهد ایلدیرینه مساعد اولمامشدر. وشمیدی ایسه هر طرفده علوم شرعیه ده مهارتلو ذواته ندرت کلدیکندن محاکم نظامیه ده لدی. الایجاب کتب فقهیه ده مراجعتله حل شبهه اید بیله جک اعضا بواندرمق شویله طورسون ممالک محروسه ده کأن بو قدر محاکم شرعیه ده کافی قضاة بولمق مشکل اولمشدر. بناء علی ذلك اختلافندن عاری ویا لکنز اقوال مختاره یی حاوی اولمق اوزره معاملات فقهه دائر سهل المأخذ بر کتاب یاپلسه هرکس قولایقله مطالعه ایدرک معالاتی اکا تطبیق « یولده مضبوط بر کتاب اولدینی حالده نائب افندیلره عظیم فائده سی اوله جفنی آبی مجالس